

Rozdział 1.1

Zmiana roli biblioteki w strukturze uczelni na przykładzie nowych obszarów działalności Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego

Danuta Szewczyk-Kłós, ORCID: 0000-0001-7635-6255

Dorota Wierzbicka-Próchniak, ORCID: 0000-0002-6248-4851

Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego

Streszczenie: Wejście w życie Ustawy 2.0 nie zmieniło jednego faktu – biblioteka nadal pozostaje ważną częścią uczelnianego mikro- i makroświata akademickiego. Pomimo tego, że formalnie ustawodawca nie sprecyzował roli biblioteki w strukturze uczelni, a jedynie zasygnalizował jej istnienie. W artykule porównano funkcje biblioteki naukowej wynikające z obecnie obowiązującego ustawodawstwa z teraźniejszymi formami działalności biblioteki akademickiej. Na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego omówiono wdrożone zmiany organizacyjne w jej funkcjonowaniu wynikające z regulacji prawnych sformułowanych na podstawie obowiązującej ustawy. Ukazano złożony, ale szybko przebiegający proces przygotowawczy do wprowadzania na uczelni polityki otwartości w dostępie do publikacji i otwartych danych badawczych.

Wprowadzony 20 marca 2020 roku na terenie kraju stan epidemii narzucił bibliotekom akademickim nowy styl pracy w obszarze dokumentowania i sprawozdawania osiągnięć naukowych oraz w zakresie wspomagania realizacji działalności dydaktycznej szkoły wyższej.

Wydarzenia ostatnich miesięcy oraz przemiany, jakie zaszły na uczelniach w latach 2018-2020 były początkiem nowej jakości usług informacyjnych i bibliotecznych oraz dały impuls do wprowadzenia wielu nowych rozwiązań organizacyjnych w bibliotekach akademickich.

Słowa kluczowe: biblioteki szkół wyższych, Ustawa 2.0, struktura i organizacja szkół wyższych, otwarty dostęp do publikacji

Zmieniające się funkcje bibliotek akademickich a nowe uregulowania prawne

Tradycyjne funkcje bibliotek akademickich, rozumiane jako gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, prowadzenie działalności informacyjnej oraz kształcenie użytkowników, już od dawna wypierane są przez organizowanie dostępu do rozproszonych naukowych zasobów elektronicznych oraz budowanie lokalnych baz danych. Transformacja bibliotek trwa

nieprzerwanie, a wraz z nią pojawiają się nowe obowiązki i zadania. Wynikają one z konieczności dostosowania do szybko zmieniających się potrzeb użytkowników oraz współpracujących z bibliotekami interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych. Dokonywanie zmian jest niezbędne do dalszego funkcjonowania biblioteki w strukturze uczelni. Impulsem do nich stają się też uregulowania prawne i rekomendacje ministerialne, w tym: Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach¹, Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce², ministerialne rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej³, w sprawie danych przetwarzanych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on⁴ oraz szereg innych ustaw i rozporządzeń obejmujących w węższym lub szerszym zakresie działalność biblioteki, m.in. Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych⁵.

Innym rodzajem uregulowań prawnych, które mają znaczący wpływ na funkcjonowanie bibliotek akademickich, są statuty uczelni, regulaminy organizacyjne i regulaminy wynagradzania. Statut określa przede wszystkim pozycję biblioteki w systemie uczelni oraz jej zadania w odniesieniu do zapisów Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Regulamin organizacyjny doprecyzowuje oraz określa strukturę organizacyjną systemu biblioteczno-informacyjnego i zasady świadczenia usług bibliotecznych. Natomiast regulamin wynagradzania sytuuje bibliotekarzy w grupie pracowników niebędących nauczycielami akademickimi oraz obejmuje opis stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych na poszczególne stanowiska biblioteczne.

Funkcje i zadania bibliotek akademickich określają również uczelniane strategie rozwoju. Zgodnie ze *Strategią Rozwoju Uniwersytetu Opolskiego w latach 2021–2027* „Biblioteka stanowi podstawę Systemu Informacji Naukowej Uniwersytetu Opolskiego i jest częścią instytucjonalnego systemu wsparcia działalności naukowej uczelni. Pełni także funkcję ogólnodostępnej biblioteki publicznej, służącej upowszechnianiu

¹ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, „Dziennik Ustaw” 1997 nr 85, poz. 539 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/U/D19970539Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].

² Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, „Dziennik Ustaw” 2018, poz. 1668 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 392, z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000392/O/D20190392.pdf> [dostęp: 22.09.2021].

⁴ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 marca 2019 r. w sprawie danych przetwarzanych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 496 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000496/O/D20190496.pdf> [dostęp: 22.09.2021].

⁵ Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 53 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000053/U/D20190053Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].

osiągnięć nauki i kultury w społeczeństwie”⁶. Wśród celów strategicznych Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego (UO) na lata 2021–2027 można wskazać m.in. „(...) wspieranie procesu ewaluacji dyscyplin przy umiejętnym i pełnym wykorzystaniu możliwości technologicznych oraz zgromadzonych danych (...); ustanowienie w UO polityki otwartego dostępu do publikacji naukowych i otwartych danych badawczych, zapewniającej korzyści z szerokiej współpracy i wymiany wiedzy; konsekwentny rozwój Platformy Czasopism UO, jako jednej z form rozpowszechniania wyników prac badawczych pracowników uczelni czy (...) utworzenie Centrum Personalizacji Legitymacji Elektronicznych i Dyplomów”⁷. Wymienione zadania są przykładem nowych form działalności prowadzonej przez Bibliotekę UO.

Biblioteka – nowe zadania a struktura organizacyjna

Zgodnie z definicją pojęcia struktury organizacyjnej jednym z zasadniczych aspektów jej funkcjonowania jest „wspomaganie kształtowania odpowiednich systemów, gwarantujących efektywną komunikację, koordynację i integrację działalności wszystkich komórek organizacyjnych”⁸. Nowe rodzaje działalności spowodowały konieczność wprowadzenia zmian w strukturze biblioteki. W celu zwiększenia efektywności określono formy współpracy pomiędzy poszczególnymi jednostkami, przydzielono uprawnienia i zakresy odpowiedzialności oraz ustalono wzajemne relacje. Zgodnie z zarządzeniem Rektora⁹, z dniem 1 stycznia 2020 roku, Biblioteka UO rozpoczęła funkcjonowanie w nowej strukturze organizacyjnej, którą tworzą Biblioteka Główna oraz biblioteki specjalistyczne. Jedną z głównych zmian było stworzenie Działu Systemów Informatycznych i Zbiorów Elektronicznych w wyniku połączenia Sekcji Obsługi Informatycznej, stanowisk bibliotekarza systemowego oraz specjalisty ds. zbiorów elektronicznych. Do najważniejszych zadań nowego działu należą: administrowanie systemami i oprogramowaniem wspomagającym realizację zadań powierzonych bibliotece; digitalizacja zasobów bibliotecznych udostępnianych w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej oraz archiwizowanych w Bazie Wiedzy Uniwersytetu Opolskiego; realizowanie prac związanych z instalacją i modernizacją bibliotecznego systemu komputerowego Aleph oraz dokonywanie wyboru i oceny elektronicznych źródeł informacji naukowej oraz prowadzenie rozpoznania warunków ich zakupu i udostępniania. W jego obrębie utworzono pracownię digitalizacji oraz Centrum Personalizacji

⁶ Strategia rozwoju Uniwersytetu Opolskiego w latach 2021–2027, „Monitor Uniwersytetu Opolskiego” 2021, s. 73 [online], https://monitor.uni.opole.pl/wp-content/uploads/zal_US_UO-33-2020-2024.pdf [dostęp: 22.09.2021].

⁷ Ibidem.

⁸ K. Krzakiewicz; S. Cyfert, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2020, s. 76.

⁹ Zarządzenie nr 83/2019 Rektora Uniwersytetu Opolskiego z dnia 27 grudnia 2019 r. w sprawie systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Opolskiego, „Monitor Uniwersytetu Opolskiego” 2019, [online] https://monitor.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2020-07-30-094632_zarz-1.zip [dostęp: 25.08.2021].

Legitymacji Elektronicznych i Dyplomów. Dział liczy obecnie siedmioro pracowników, ściśle współpracuje z Działem Informacji Naukowej i Bazy Wiedzy, zapewniając mu wsparcie techniczne oraz narzędzia do realizacji powierzonych zadań.

Dodanie do nazwy Oddziału Informacji Naukowej członu Bazy Wiedzy wskazuje, co obecnie stanowi, poza działalnością informacyjną i bibliometryczną, główny zakres jego prac. Jest to m.in. prowadzenie dokumentacji dorobku naukowego i publikacji pracowników Uczelni w postaci Bazy Wiedzy UO.

Schemat organizacyjny biblioteki uległ konsolidacji. Wprowadzone zmiany pozytywnie wpłynęły na sposób koordynacji działań, usprawniły komunikację. Tym samym zarządzanie nastawione jest na realizację całych procesów, a nie na monitorowanie i scalanie efektów pojedynczych zadań, co zwiększa efektywność pracy biblioteki.

Biblioteka a zmiany w obrębie dotychczasowych form działalności

Biblioteki uniwersyteckie w ciągu ostatnich lat rozpoczęły realizację wielu nowych zadań, które wpisały się już na stałe w zakres ich działalności. Należy tu wymienić między innymi wspieranie procesu ewaluacji dyscyplin. Biblioteki partycypują w ich realizacji przy umiejętnym i pełnym wykorzystaniu możliwości technologicznych. Biblioteka UO od 2016 roku jest odpowiedzialna za funkcjonowanie Bazy Wiedzy UO stanowiącej uczelniane repozytorium. Baza obejmuje swoim zasięgiem cztery obszary działalności: ewidencję publikowanego dorobku pracowników wraz z afiliacją i ministerialnym systemem oceny dorobku; archiwum publikacji; repozytorium materiałów publikowanych oraz nowy obszar, jakim jest deponowanie danych badawczych.

Propagowanie otwartego publikowania to również znaczące pole działania bibliotek akademickich. *Novum* ostatnich lat w tym zakresie stanowi otwarty dostęp do danych badawczych. „Zarządzanie danymi naukowymi jest nowym wyzwaniem dla środowiska naukowego oraz wszystkich podmiotów zaangażowanych w gromadzenie i udostępnianie wyników prac badaczy, jak biblioteki, centra komputerowe czy archiwa. Zapewnienie trwałości, bezpieczeństwa i jak najszerzego dostępu do wyników badań finansowanych ze środków publicznych staje się priorytetem w zarządzaniu nauką w całej Europie, będzie więc też jednym z nowych zadań bibliotek naukowych”¹⁰. Biblioteka UO wspomaga pracowników Uczelni poprzez stworzenie możliwości deponowania danych badawczych w Bazie Wiedzy UO oraz poprzez dzielenie się wiedzą dotyczącą przygotowywania planów zarządzania danymi badawczymi.

Do zadań biblioteki należy również zarządzanie na poziomie uczelni programami otwartego publikowania Elsevier oraz Springer. Wykonywane czynności obejmują potwierdzanie afiliacji autorów i przekazywanie redakcji czasopisma decyzji

¹⁰ M. M. Pawłowska, M. E. Wachowicz, *Data Steward School – nowa edycja programu szkoleniowego dla obecnych i przyszłych stewardów danych*, „Biuletyn EBIB” 2021, nr 3 (198), s. 1, [online] <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/747> [dostęp: 19.06.2021].

o przyjęciu lub odrzuceniu płatności za wydanie danego artykułu objętego ministerialnym programem otwartego publikowania.

Digitalizacja nie jest nową formą działalności bibliotecznej, jednak ze względu na epidemię COVID-19 ponownie zyskała na znaczeniu. Przed pandemią obejmowała głównie wykonywanie skanów publikacji na potrzeby bibliotek cyfrowych i wystaw oraz wykonywanie cyfrowych wersji publikacji pracowników Uniwersytetu do zamieszczenia w uczelnianym repozytorium. W okresach przejścia Biblioteki na zdalną formę pracy nieocenione stało się wykonywanie skanów fragmentów publikacji na potrzeby użytkowników. Biblioteka UO, by nadażyć z realizacją tych potrzeb, utworzyła w swojej strukturze pracownię digitalizacji i zatrudniła wykwalifikowanego skanerzystę oraz zakupiła specjalistyczny sprzęt – nowoczesny, profesjonalny skaner dzielowy CONE A2M 400. Urządzenie to zapewnia możliwość skanowania obiektów wielkoformatowych, pozwala na szybką, masową i bezpieczną digitalizację w najwyższej jakości obrazu, a zamontowana kołyska zapobiega niszczeniu książek. Użycie skanera pozwoliło na sprawnie i szybkie realizowanie zamówień na dokumenty. Łącznie w 2020 roku zeskanowano 1 324 publikacje, wykonując tym samym 66 329 skanów.

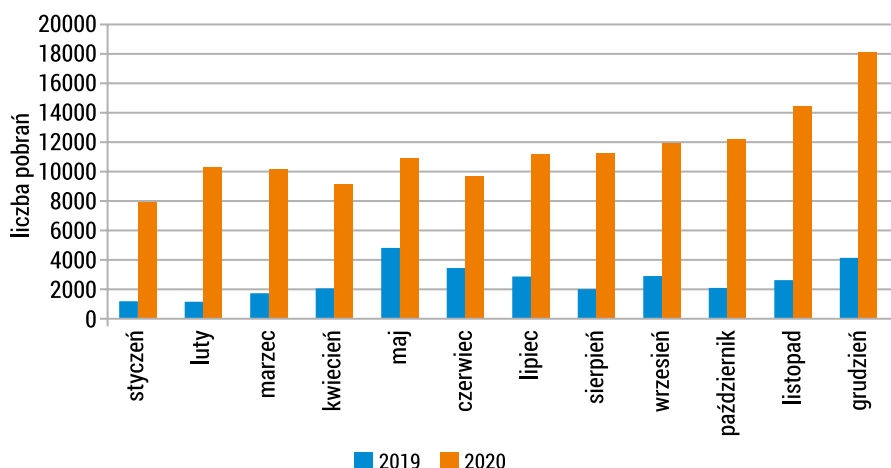
Biblioteka a działalność wydawnicza

Coraz więcej bibliotek realizuje na uczelni zadania związane z działalnością wydawniczą. Biblioteka UO koordynuje funkcjonowanie wdrożonej w listopadzie 2018 roku Platformy Czasopism Elektronicznych UO. Projekt ten jest realizowany we współpracy z Wydawnictwem Uniwersytetu Opolskiego, redakcją Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz redakcjami trzynastu tytułów czasopism uczelnianych. W 2019 roku pięć z nich otrzymało wsparcie na rozwój, podniesienie cytowalności oraz promocję w ramach dwuletniego programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego *Wsparcie dla czasopism naukowych*. Do tego grona należą: *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne*, *Border and Regional Studies*, *Studia Miejskie*, *Studia Oecumenica* oraz *Stylistyka*. Artykuły na platformie publikowane są w modelu Open Access. Dostępne są bezpłatnie dla wszystkich zainteresowanych użytkowników na podstawie licencji Creative Commons „Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0”.

Zamieszczenie czasopism na platformie zapewniło ich redakcjom pełną automatyzację zarządzania procesem wydawniczym, począwszy od komunikacji między zespołem redakcyjnym, autorami i recenzentami po całkowity elektroniczny obieg dokumentów w procesie wydawniczym – od przesłania tekstu przez autora, przez proces recenzji i korektę, aż do opublikowania ostatecznej wersji artykułu w pliku pdf oraz eksportu metadanych do baz. Ponadto umożliwiło stworzenie spójnego archiwum dla czasopism. W 2020 roku duży nacisk położono na uzupełnianie archiwów wybranych tytułów. Docelowo planuje się, by użytkownicy platformy mieli dostęp do kompletu roczników archiwalnych każdego z nich. Pracownicy Biblioteki

digitalizowali drukowane numery czasopism, wykonywali i wprowadzali na stronę www czasopisma brakujące opisy bibliograficzne artykułów z archiwalnych roczników oraz uzupełniali je o plik pdf z ich pełną treścią.

Platforma ułatwiła zaprezentowanie potencjału naukowego i wydawniczego uczelni. W 2020 roku odnotowano znaczny wzrost pobrań artykułów, co obrazuje Rys. 1.1.1.

RYSUNEK 1.1.1. Liczba pobrań artykułów ogółem w latach 2019-2020

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

Działania Biblioteki polegające na zawarciu porozumienia z The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH) oraz EBSCO wpłynęły na zwiększenie indeksacji czasopism w wyszukiwarkach naukowych.

W 2020 roku nawiązano współpracę z Digital Object Identifier (DOI) Registration Agency of the International DOI Foundation, tj. Crossref, w zakresie nadawania numerów DOI czasopismom osadzonym na Platformie Uniwersytetu Opolskiego. W sumie zarejestrowano 247 identyfikatorów DOI, w tym 11 dla czasopisma *Explorations*, których nie ma na platformie.

Biblioteka inicjatorem wprowadzania nowych rozwiązań

Biblioteka UO pełni rolę prekursora, inicjuje wprowadzanie nowych technologii na Uczelni.

Współpraca z Crossref zaowocowała uruchomieniem systemu antyplagiatowego Crossref Similarity Check zapewniającego oryginalność prac naukowych na potrzeby Platformy Czasopism Elektronicznych UO. Z doświadczeń Biblioteki w tym zakresie skorzystało też Wydawnictwo UO.

Biblioteka, jako pierwsza jednostka na uczelni, wprowadziła możliwość zdalnego uiszczania opłat, dzięki wdrożeniu programu LIBSMART PAYMENT oraz podpisaniu umowy z providerem bankowości elektronicznej PayU. Dotyczy to kwot naliczanych za niezwrócone w terminie materiały biblioteczne przez moduł udostępniania

systemu Aleph. Aplikacja umożliwia użytkownikowi korzystającemu z bankowości elektronicznej uiszczenie opłaty za niezwrócone w terminie książki. Po zaksięgowaniu przelewu na koncie Uczelni usuwane są blokady oraz informacje o zaległościach względem Biblioteki UO, co przywraca użytkownikowi możliwość zamawiania książek oraz korzystania z elektronicznych zasobów. Równocześnie bibliotekarze mają bieżącą informację o wpłatach dokonywanych za pośrednictwem bankowości elektronicznej.

Biblioteka a COVID-19 – błyskawiczna reakcja na zmiany

W dobie dynamicznych zmian w bibliotekach i ich otoczeniu spowodowanych przez epidemię koronawirusa umiejętność adaptacji do nowych warunków stała się kluczowa w działalności i zarządzaniu biblioteką. Tradycyjne procesy biblioteczne nastawione na bezpośredni kontakt z czytelnikiem oraz udostępnianie zbiorów na miejscu zostały odsunięte na dalszy plan ze względu na konieczność zamknięcia biblioteki dla użytkowników oraz zdalną formę pracy i nauki. Z uwagi na brak możliwości wejścia do pomieszczeń bibliotecznych i korzystania w nich ze zbiorów oraz odbierania zamówionych książek w wypożyczalniach należało w jak najszerzym stopniu umożliwić korzystanie z biblioteki w sposób zdalny. Wychodząc naprzeciw potrzebom czytelników, którzy nie zdążyli założyć konta w Bibliotece UO, a chcieli skorzystać z zasobów elektronicznych, zaoferowano możliwość zdalnego założenia konta.

Kluczowa była również komunikacja z użytkownikami. Wszystkie zmiany dotyczące organizacji pracy niezwłocznie zamieszczano na stronach www Uczelni i Biblioteki, jak również na bibliotecznym Facebooku. W każdej sprawie dotyczącej zbiorów elektronicznych, procedury dostępu do baz danych z domowych komputerów, jak też w przypadku problemów z dotarciem do literatury związanej z realizacją programu kształcenia zainteresowani mogli kontaktować się z Oddziałem Informacji Naukowej i Bazy Wiedzy, przy użyciu poczty elektronicznej, telefonicznie lub przy wykorzystaniu funkcji czatu na platformie Microsoft Teams.

Studenci przebywali w swoich miejscach zamieszkania, ale zdalnie uczestniczyli w zajęciach. Potrzebowali zatem, tak samo jak przed pandemią, dostępu do literatury, zwłaszcza podręczników, nie zawsze dostępnych w formie elektronicznej. Oczywiście było, że konieczne jest wykorzystanie wszystkich możliwych sposobów na udostępnienie im źródeł wiedzy niezbędnych do nauki. Już w trakcie pierwszego lockdownu, w odpowiedzi na indywidualne zgłoszenia czytelników, digitalizowano pojedyncze artykuły czy rozdziały z książek. Utworzono także specjalną zakładkę na stronie www Biblioteki z bazami danych udostępnionymi przez wydawców nieodpłatnie na czas epidemii COVID-19. Jednak okazało się to niewystarczające. W listopadzie 2020 roku, gdy zapadła decyzja o ponownym zamknięciu instytucji kultury, w tym bibliotek, zdecydowano o stworzeniu Wirtualnej Czytelnicy Uniwersytetu Opolskiego. Miała ona zaspokoić potrzeby studentów oraz pracowników naukowych w zakresie dostępu do podręczników akademickich oraz publikacji naukowych w czasie, kiedy biblioteki i inne instytucje kultury są zamknięte. Chcąc jak najszybciej zorganizować studentom dostęp do podstawowego kanonu podręczników,

poproszono wykładowców o przysyłanie na wskazany adres e-mail propozycji tytułów, które wzbogaciłyby kolekcję podstawowej literatury uwzględnionej w sylabusach do poszczególnych zajęć. Ze względu na utrudniony dostęp do tradycyjnych zasobów w pierwszej kolejności realizowano sugestie dotyczące literatury niezbędnej do realizacji procesu dydaktycznego. Zasoby udostępniano z poszanowaniem prawa autorskiego, na podstawie art. 27 i 28 p. 3 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 2006 nr 90, poz. 631). Ta informacja została zamieszczona przy wykazie publikacji Wirtualnej Czytelni, widniała też w każdym artykule danego tytułu. Wszystkie teksty udostępnione na platformie zabezpieczone były przed kopiowaniem, drukowaniem oraz możliwością zapisywania na własnych nośnikach. Dostęp do publikacji był możliwy dla jednej osoby w jednym czasie, po zalogowaniu się do wewnętrznej internetowej sieci bibliotecznej za pomocą loginu i hasła do konta bibliotecznego (przy użyciu systemu HAN). Jednocześnie korzystanie z drukowanego egzemplarza danej publikacji zostało zablokowane dla użytkowników Biblioteki. Gdy biblioteki wróciły do pracy w formie stacjonarnej, zakończono działalność Wirtualnej Czytelni.

Podążając za rekomendacjami Biblioteki Narodowej, gdy było to możliwe, uruchomiono korzystanie ze zbiorów bibliecznych na miejscu. Ze względu na obostrzenia wynikające z reżimu sanitarnego, które ograniczały liczbę osób przebywających w danym pomieszczeniu w zależności od jego powierzchni, użytkownicy mogli rezerwować telefonicznie miejsce w czytelni na konkretny dzień i godzinę. Wprowadzony system rezerwacji zapobiegł tworzeniu się kolejek przed czytelniami. Zmiany w sposobie udostępniania zbiorów spowodowały konieczność wprowadzenia adekwatnych ustawień w systemie biblieczno-informacyjnym Aleph, m.in. zwiększenie limitów wypożyczeń.

Szybkemu przemodelowaniu uległy konspekty zajęć z zakresu przysposobienia bibliotecznego, które odbywały się, tak jak i pozostałe zajęcia na uczelni, przy wykorzystaniu platformy Microsoft Teams. Szkolenia obejmowały przede wszystkim rozwijanie umiejętności selektywnego wyszukiwania zasobów naukowych w elektronicznych źródłach informacji. Na bieżąco informowano o zmianach w organizacji pracy Biblioteki oraz udzielano odpowiedzi na pytania związane z aktualnymi zasadami korzystania ze zbiorów. Zajęcia były szczególnie pomocne dla studentów zagranicznych, którzy nie mieli możliwości zapoznania się wcześniej z realiami studiowania na polskich uczelniach.

W okresie wymuszonej pandemią przyspieszonej cyfryzacji Biblioteka, dzięki posiadanym narzędziom oraz kompetencjom pracowników, szybko adaptowała się do zmieniających się potrzeb jej użytkowników. Wymagało to dużej elastyczności i szybkiego podejmowania decyzji bez możliwości dogłębnej analizy ewentualnego ryzyka, jakie za sobą niosły. Na pewno nie udało się uniknąć błędów, jednak z perspektywy czasu można z całą pewnością stwierdzić, że zawsze na pierwszym miejscu było zapewnienie czytelnikom dostępu do zasobów bibliecznych.

Biblioteka – nowe rodzaje działalności

W związku z rozwojem usług oraz różnego typu przekształceniami zachodzącymi na uczelni pojawiają się nowe formy działalności bibliotecznej.

Biblioteka UO odpowiedzialna jest za procedurę przygotowania i rozdysponowania elektronicznych legitymacji. W 2020 roku wydrukowano i przekazano do właściwych jednostek 3 430 Elektronicznych Legitymacji Doktoranta, Studenta i Nauczyciela Akademickiego. Procedura zaopatrywania studentów w legitymacje obejmuje: przygotowanie dokumentacji przetargowej na blankiety, hologramy, materiały eksploatacyjne do drukarek, prowadzenie dokumentacji związanej z przyjmowaniem i wydawaniem legitymacji (druki ścisłego zarachowania), przygotowanie danych do wydruku legitymacji (skanowanie brakujących zdjęć), wydruk legitymacji oraz przeprowadzenie procedury likwidacji hologramów i legitymacji zniszczonych lub nieaktualnych.

Od czerwca 2021 roku dyplomy ukończenia studiów są drukowane w Bibliotece. Wcześniej była to rola dziekanatów. Zadanie to obejmuje nie tylko sam wydruk, ale również, jak w przypadku legitymacji, czynności związane z eksploatacją drukarek czy ewidencją i zabezpieczeniem dokumentów publicznych, a takimi są w myśl ustawy dyplomy ukończenia studiów. Od czerwca do sierpnia 2021 roku Biblioteka UO wydrukowała ponad 6 800 dyplomów. Zadania te realizuje powstałe w Bibliotece w 2021 roku Centrum Personalizacji Legitymacji Elektronicznych i Dyplomów.

Kolejną nową formą działalności, która nie wpisuje się z definicji w standardowy zakres prac bibliotecznych, jest koordynacja działań wewnątrz Uczelni w zakresie gromadzenia danych do ogólnouczelnianych sprawozdań, raportów, rankingów, analiz oraz informacji instytucjonalnych dostarczanych przez poszczególne jednostki organizacyjne, jak również ich archiwizowanie. W Bibliotece UO został powołany zespół odpowiedzialny za te prace, który koordynował już m.in. przekazanie informacji o Uczelni na potrzeby Rankingu Szkół Wyższych Perspektywy 2021.

Uwagi końcowe

Transformacja bibliotek akademickich doprowadziła do zmian w ich funkcjonowaniu. Płynnie przeszły one od udostępniania uporządkowanych dokumentów do upowszechniania rozproszonej wiedzy. Impulsem stały się nowe uregulowania prawne i rekomendacje ministerialne. Nie zmienia to jednak faktu, że biblioteki funkcjonują w ramach nakreślonych przez organizatora, czyli uczelnię, i przede wszystkim dostosowują formy działalności do zmieniających się potrzeb środowiska akademickiego. Misją Biblioteki UO jest wspieranie Uczelni w jej zadaniach, jakimi są prowadzenie badań naukowych oraz kształcenie studentów. Stanowi ona część instytucjonalnego systemu wsparcia działalności naukowej. Zgodnie ze swoją misją wypełnia wszystkie zadania, jakie są przed nią stawiane, niezależnie od tego, czy wpisują się one w zakres prowadzonych do tej pory form działalności.

Bibliografia

1. Górski M. M., Szewczyk-Kłos D., *Biblioteki akademickie po wdrożeniu reformy szkolnictwa wyższego w czasie pandemii*, „Bibliotekarz” 2021, nr 3, s. 4-7.
2. Górski M. M., Szewczyk-Kłos D., *Czy bibliotekarze w szkołach wyższych tworzą jeszcze grupę zawodową?*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 1 (190), [online] <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/762> [dostęp: 22.09.2021].
3. Krzakiewicz K., Cyfert S., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2020, 322 s.
4. Pawłowska M. M., Wachowicz M. E., *Data Steward School – nowa edycja programu szkoleniowego dla obecnych i przyszłych stewardów danych*, „Biuletyn EBIB” 2021, nr 3 (198), s. 1-4, [online] <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/747> [dostęp: 19.06.2021].
5. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 392, z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000392/O/D20190392.pdf> [dostęp: 22.09.2021].
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 marca 2019 r. w sprawie danych przetwarzanych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 496 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000496/O/D20190496.pdf> [dostęp: 22.09.2021].
7. Strategia rozwoju Uniwersytetu Opolskiego w latach 2021-2027, „Monitor Uniwersytetu Opolskiego” 2021, [online] https://monitor.uni.opole.pl/wp-content/uploads/zal_US_UO-33-2020-2024.pdf [dostęp: 22.09.2021].
8. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, „Dziennik Ustaw” 1997 nr 85, poz. 539 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/U/D19970539Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].
9. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, „Dziennik Ustaw” 2018, poz. 1668 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].
10. Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych, „Dziennik Ustaw” 2019, poz. 53 z późn. zm., [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000053/U/D20190053Lj.pdf> [dostęp: 22.09.2021].
11. Zarządzenie nr 83/2019 Rektora Uniwersytetu Opolskiego z dnia 27 grudnia 2019 r. w sprawie systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Opolskiego, „Monitor Uniwersytetu Opolskiego” 2019, [online] https://monitor.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2020-07-30-094632_zarz-1.zip [dostęp: 25.08.2021].

Abstract

Changing the role of the library in the structure of the university on the example of new areas of activity of the Library of the University of Opole

The entry into force of Act 2.0 did not change one fact – the library still remains an important part of the university's micro and macro academic world, although it was formally noticed by the legislator to a small extent. However, the dynamically

changing academic reality forced the necessity of rapid adaptation of libraries to new roles and functions, which were assigned to them for various reasons.

The article compares the functions of the scientific library resulting from the current legislation with the present-day activities of the academic library.

On the example of the activities of the Library of the University of Opole, the implemented organizational changes in its operation resulting from the legal regulations formulated on the basis of the currently binding act were discussed.

It shows the complicated but fast adaptation process of introducing the policy of openness in access to publications at the university.

The state of the epidemic introduced on March 20, 2020 in Poland has shaken the process of preparations at universities for the evaluation scheduled for 2021 by an ordinance of the Ministry of Science and Higher Education. It imposed a new style of work in academic libraries in the area of documenting and reporting scientific achievements and in supporting the implementation of university didactic activities. The events of recent months and the systemic transformations of 2018-2020 at universities are the beginning of a new quality of information and library services, they also gave impetus to the introduction of many new organizational solutions in academic libraries.

Keywords: university libraries, Act 2.0, structure and organization of universities, open access to publications